

L'ATENEU BARCELONÈS: CULTURA I CATALANITAT

Benvolguts consocis,

Fa una mica més de 150 anys que es creà l'Ateneo Catalán, que al cap de dotze anys es fusionà amb el Casino Barcelonès, constituint l'actual Ateneu Barcelonès. És un bon moment per mirar enrere i, al mateix temps, assegurar el futur. O si ho voleu dir d'una altra manera, recordar les bones tradicions de l'Ateneu per veure aquelles que cal mantenir, les que cal renovar i quin esperit posar en les activitats de la casa.

Una de les tradicions que m'agradaria confirmar –i és el que estic fent– és la conferència inaugural del president, que era considerada cabdal per als fundadors de la nostra entitat. Fa prop de 141 anys –el 20 de desembre de 1870– el president de l'Ateneo Catalán, Timoteu Capella, un comerciant de Barcelona, deia que “los fundadores del Ateneo dictaron la prescripción reglamentaria que impone a la Presidencia el deber de inaugurar anualmente las tareas a las que la Corporación se consagra”. Ho va dir en castellà, per descomptat, perquè el català era considerat llengua de gent sense cultura i estava prohibit a la majoria de manifestacions públiques.

Altres diran el mateix que Timoteu Capella. El 7 de novembre de 1891, el president: Josep Domènech Coll, catedràtic d'Hisenda Pública de la Universitat de Barcelona, va fer referència a “una costumbre no interrumpida” al parlar en la conferència inaugural sobre “el dèficit permanent de la Hisenda espanyola”. Per desgràcia, el dèficit permanent d'hisenda ha estat, també, un costum permanent dels governs espanyols.

El 4 de desembre de 1926, Jaume Massó i Torrents, l'escriptor que fundà la revista *L'Avenç*, ben viva encara, dissertà sobre: "El príncep de Viana i les seves relacions literàries" i recordava que "una de les tasques obligades, inherents al càrrec de president, és la d'escriure i llegir un discurs inaugural".

La darrera cita d'aquest estil és més propera. El 3 de març de 1933 el president de l'Ateneu era l'historiador i polític Lluís Nicolau d'Olwer, el qual esmentava "l'obligació reglamentària que estic complint" al pronunciar un discurs sobre "El patriotisme i la democràcia en el procés constitucional de la Catalunya antiga".

Aquest passat estiu m'he dedicat a repassar els discursos inaugurals, que encara es conserven, començant pel del científic Joan Agell, el 1860, i acabant amb els d'Oriol Bohigas, Carles Bonet, Joan Francesc Mira, Albert Balcells i Ferran Mascarell, que estan en la memòria d'una bona part dels socis. Alguns no els he pogut llegir, perquè només els tenim gravats, transcriure'ls costa molts diners i escoltar-los moltes hores. Entre ells, dos noms que m'agradaria recordar amb emoció, ja que els qui els pronunciaren ens han deixat en les darreres setmanes: el del president Heribert Barrera (1991-1997) i el de l'historiador i amic Josep Termes. Hi afegeixo el del president Jordi Sarsanedas (1998-2003).

Hi ha hagut de tot, en aquest segle i mig, tant pel que fa al nivell dels discursos com al dels mateixos presidents. N'hi ha de molt fluixos i de molt sòlids. Discursos erudits, altres de divulgació; alguns fàcils de llegir i altres no tant. Si volen uns textos que els permetin dormir profundament, sense necessitat de somnífers, els recomano els pronunciats per Pere Gual Villalbí, el "ministro catalán en Pedralbes", tal com era conegut el que va ser ministre de Franco i president de l'Ateneu durant 9 llargs anys (1952-1961). És clar que en aquells moments el nomenament dels presidents no requeia en els socis, sinó en la Junta

Directiva i aquesta havia de comptar amb l'aprovació prèvia del governador civil d'una dictadura franquista, que ens semblà eterna als qui la vàrem viure íntegrament.

Els posaré un exemple de l'estil Gual Villalbí. Però no ho faré perquè s'adormin, sinó perquè es desvetllin. Trio la conferència pronunciada el primer de desembre de 1953. El títol ja era engrescador: "Precisiones sobre el tema de la angustia universal. (La recuperación del espíritu)". Anava fort, Gual Villalbí. Deia:

"El español tiene una natural fortaleza de ánimo; por esta razón las angustias individuales nos pasan por alto. En cuanto a las angustias colectivas, tal vez porque las sufrimos en grado superlativo cuando vino providencialmente el Alzamiento Nacional, éste fue como un bautismo de sangre para redimirnos la culpa y liberarnos de aquellas pesadillas que nos angustiaban y que nos dio la oportunidad, también providencial, de poner la autoridad del Gobierno en manos de Franco, sabio, prudente y previsor, que nos está liberando y nos ha liberado de las angustias".

Feia 14 anys que s'havia acabat la guerra civil i encara patíem restriccions elèctriques. M'interessa recordar el franquisme als més joves, perquè és una manera efectiva de recordar també que vivim en democràcia; imperfecta, però en democràcia.

Sovint, el president de l'Ateneu ha delegat en una personalitat la responsabilitat del discurs inaugural, sigui en els vicepresidents o en altres membres de la Junta Directiva; sigui en persones de relleu ciutadà. És el cas en els darrers anys i al marge d'alguns ja citats de Norbert Bilbeny, Josep Maria Ainaud de Lasarte, Josep Maria Terricabras, Joan Oró i Xavier Rubert de Ventós. Ferran Mascarell, un dels darrers, parlà de "Catalanisme, any zero. La finesa política dels catalans" (2008-2009) i no va ser el primer en parlar de finesa. Abans, el 1927, ho havia fet

Pere Corominas, l'escriptor, polític i secretari del Banc de Catalunya –en el seu discurs “L'esperit de finesa”–, tal com recordava el mateix conferenciant.

Alguns d'aquests discursos han passat a la història. Per diverses raons. El de l'exercici 1894-95, pronunciat per Àngel Guimerà sobre “Apologia de la llengua catalana” per ser el primer que es pronuncià en català. Un any més tard –30 de novembre de 1896– el qui era nou president, Valentí Almirall, recordà la “momentània discòrdia produïda entre nosaltres per fer en català el discurs del gran poeta Àngel Guimerà”. Un centenar llarg de socis es donà de baixa.

També ha passat a la història el del president Joan Maragall –el “poeta de Catalunya”, nom amb el qual ja era conegut aleshores– el 15 d'octubre de 1903 amb “Elogi de la paraula”. O el discurs inaugural del 1924-25, pronunciat per Pompeu Fabra: “L'obra de depuració del català”.

Per interessos professionals, coneixia força bé els dos discursos pronunciats per Manuel Girona, sobre la industrialització i sobre la marina catalana. Girona fou el fundador del Banc de Barcelona i promotor de la construcció del canal d'Urgell, a més de constructor del ferrocarril de Barcelona a Lleida per Manresa, alcalde de la nostra ciutat, polític, autor de la fórmula per a finançar la construcció del Liceu i, en les seves hores lliures, president de l'Ateneu. Tot el que deia tenia sentit.

Al no ser metge, desconeixia la personalitat del president Josep Maria Roca i el tema de la seva conferència, donada el 29 d'octubre del 1908. Va parlar sobre la lepra, un tema que el ponent coneixia bé i que devia esgarriar els oients. Era un metge prestigiós i a l'Ateneu hi havia una bona participació d'aquests professionals. El 1914, el mateix president gosà parlar “De feminisme”. El discurs acabava amb una frase contundent i que ens esborrona quan es llegeix l'any 2011. Va dir:

“L’home i la dona tenen la mateixa ànima i moralment i intel·lectualment tenen el mateix valor”.

Recordem la història de l’Ateneu, com ens la recordà el soci i gran escriptor Josep Maria de Sagarra en un discurs, poc abans de la seva mort, ara fa 50 anys: el 1881 es donà permís a les senyores per entrar a la sala de conferències i seure al costat dels cavallers. I el 1908 s’acceptà la primera sòcia, Leonor Serra. Fa temps que les Juntes Directives de l’Ateneu han integrat dones, però l’actual Junta és la primera en tenir una vicepresidenta. I espero que aviat sigui la primera dona en pronunciar un discurs inaugural de l’Ateneu.

El conjunt dels discursos formen un “corpus” que permet resseguir i entendre la història de Barcelona i la de Catalunya dels darrers 150 anys. Per a l’historiador, els discursos excel·lents són tant importants com els que van fer llufa, dit en català col·loquial, perquè són expressió del moment històric.

Sempre havia pensat que dos elements constants de l’Ateneu Barcelonès eren els de cultura i catalanitat. Ara en tinc el convenciment. Fins i tot durant els anys de dictadura del segle XX, si saps separar el gra de la palla. I especialment, durant el franquisme.

CULTURA

Sobre la cultura no hi ha discussió. Per Estatuts, l'Ateneu té com a objecte social promoure el diàleg, la recerca i la difusió dels coneixements artístics, literaris i humanístics.

Per cultura entenc coneixements, tal com diuen els Estatuts. I els coneixements s'adquireixen si hi ha curiositat. Per a mi la curiositat és una gran virtut. Es parla de dones curioses amb un cert menyspreu, quan és o pot ser una prova de cultura, de voluntat de conèixer, de saber el que altres saben i a mi em convindria saber. Una persona curiosa no està mai avorrida. I l'avorriment és un gran pecat social. No puc entendre un soci de l'Ateneu que no sigui curiós o estigui avorrit. Hi ha tantes coses a fer i a aprendre!

El 1860 a l'Ateneu Barcelona hi havia set seccions:

Agricultura

Indústria

Comerç

Literatura

Belles Arts

Ciències Físiques i

Ciències Morals

Tres seccions pertanyien al món econòmic, que també és cultura, i cada cop més fonamental per a llegir els diaris i entendre el que passa. Però les arts i les ciències hi estaven ben representades. N'és una mostra que el 1885, l'Ateneu va enviar una representació a París per assistir a l'enterrament de l'escriptor Victor Hugo. Aquell mateix any hi havia oberta una càtedra d'anglès amb 24 socis i una d'alemany amb 33 socis. El coneixement de llengües és l'eina indispensable per conèixer altres cultures.

En els anys de llibertat, aquesta cultura, aquest desig de nous coneixements, ha estat sempre oberta a l'Ateneu. El 1887, el president era un altre metge, el mataroní Narcís Carbó,. A la seva ciutat fundà i presidí l'Ateneu Obrer i durant el seu mandat a l'Ateneu Barcelonès organitzà un debat polític que sota la Presidència de Josep Maria Planas, president del Partit Conservador invità a fer un debat públic als caps coneguts d'ideologies tan diverses com (és còpia textual):

- socialisme de càtedra
- individualisme espiritualista cristià
- comunisme inflexible
- liberalisme polític
- catolicisme intransigent

“Nunca jamás el Ateneo había visto animación semejante”, diu la memòria de la sessió”. I el president acabava dient “El Ateneo, escuela práctica de tolerancia”.

El 1912 el president i arquitecte Lluís Domenech i Montaner proposava en un discurs sobre la “Conservació de la personalitat de Catalunya” que “hem d'encaminar el gran públic cap a l'art i la literatura, el teatre, els estudis d'història, de ciència i de progrés econòmic”.

Podria posar molts exemples, però em limito a espigolar entre els textos llegits. Ningú posa en dubte que l'Ateneu és una associació cultural. Però cal insistir en què quan parlem de cultura general, parlem de coneixements, també en general, i no tan sols de les grans arts. I que la cultura no és avorrida, o no ha de ser-ho. Fa 31 anys –15 d'octubre de 1980– i sota la presidència d'un vell conegut meu, Josep

Andreu Abelló, parlà a l'Ateneu un altre bon amic, el conseller de Sanitat Josep Laporte, sobre "Aspectes biològics i epidemiològics de l'abús de les drogues".

La conferència no va ser avorrida, com es podia témer. Per a Laporte, la cultura ben entesa volia dir, entre d'altres coses, deixar de fumar i controlar el beure. Va llegir el text d'un anunci de l'empresa de begudes González Byass, que presentava com a possible regal un estoig, destinat als cotxes i on s'hi podien posar tres ampolles de Xerès, al costat del recanvi de làmpades, platins i corretja del ventilador. Es veu que aleshores encara no feien bufar en els controls d'alcoholemia.

Fa quatre dies o, més exactament, fa quatre anys, Joan Francesc Mira ens recordava que el futur de la cultura catalana està lligat al poder i a la política. I afegia que "una cultura dependent, una llengua dependent, difícilment produiran una literatura saludablement i pròsperament independent".

Aquesta cita ens dóna pas per a parlar de catalanitat.

CATALANITAT

A l'Ateneu Barcelonès, la cultura, el coneixement de la realitat social, porta naturalment a l'expressió d'un sentiment de catalanitat. Ho veig així. Després, aquesta catalanitat es manifestarà de formes ben diverses, sobretot en el camp polític, però em resulta difícil d'entendre que una persona de cultura i que visqui entre nosaltres no faci seu un sentiment de catalanitat. Els discursos inaugurals de l'Ateneu demostren com la sensibilitat cultural dels socis, porta a aquesta actitud i ho expressen dins del corresponent marc històric.

El 1860, en el discurs del primer president de l'Ateneu, Joan Agell, deia:

“No seamos tan barceloneses que no reconozcamos en los hijos de las demás provincias a nuestros hermanos, ni tan cosmopolitas que no tengamos siempre presente que somos catalanes”.

El 1884 l'Ateneu va retre homenatge al filòleg i escriptor Manuel Milà i Fontanals en un acte on es llegí la seva poesia “Catalanisme”, en la qual es parlava encara, com Bonaventura Carles Aribau, de llengua llemosina. És la primera vegada que he trobat la paraula catalanisme en un text de l'Ateneu.

El 1886 –22 de novembre– el president Josep Tutau, el figuerenc que serà ministre de Finances en un govern de la primera República espanyola, al marge de la conferència que pronuncià, dedicà una bona estona a comentar l'aspra polèmica pública entre Núñez de Arce i Valentí Almirall. I ho feia encara en castellà:

“Núñez de Arce ataca despiadadamente la literatura catalana, a la que acusa de perturbadora y casi de separatista, y nuestro amor al regionalismo que amplía, dice, la ruptura de los lazos nacionales y, por ende, el aniquilamiento de nuestra gloriosa España.”

Va ser l'any que a l'Ateneu es creà un Museu-Biblioteca “regional”.

Dos anys més tard –26 de novembre de 1888– l'historiador Josep Coroleu, l'aleshores president, parlà sobre “Los fueros de Cataluña y la sociedad política moderna” i acabava fent una pregunta ben actual:

“Para que España sea España, es necesario que Cataluña deje de ser Catalunya?”

El 1897 –17 de desembre– el president Joan Permanyer i Ayats, polític i jurista, parlà en català sobre “Corrents d’autonomia” –el secretari accidental era un jove Enric Prat de la Riba–: “Amb parèntesis curtíssims [deia Permanyer] la vida intel·lectual de l’Ateneu ha estat des de molts anys tan esblaimada, tan faltada d’originalitat i caràcter... Ara ha canviat, gràcies a la redemptora influència del moviment nacionalista”.

Ja no es parlava de regionalisme.

Un any més tard –el 16 de desembre de 1898,–, el mateix president dissertava sobre “Els mals d’Espanya” i creia que “nos trobem formant part d’un estat artificialment constituït”. És “impossible que l’Espanya central impulsi a Catalunya... Al contrari, Catalunya, país ric, industriós i comerciant, hauria de ser punt de partida per la reorganització de les altres regions espanyoles”.

És el moment de recordar que l’arquitecte Lluís Domenech i Montaner, en nom de l’Ateneu Barcelonès, fou un dels cinc presidents barcelonins que demanaren el concert econòmic per a Catalunya el 1899, en missatge presentat a la Reina Maria Cristina. Els altres quatre presidents que l’acompanyaven eren el del Foment del Treball, de la Societat Econòmica d’Amics del País, de l’Institut Agrícola Català de Sant Isidre i de la Lliga de la Defensa Industrial i Comercial. De les cinc institucions, n’hi ha quatre que es mantenen. La Lliga va ser dissolta pel governador civil aquell mateix any, al ser considerada la responsable del moviment anomenat “Tancament de Caixes”. Gairebé no cal dir que la petició dels cinc presidents no va ser ni escoltada.

El 1900 –3 de desembre– el president de l’Ateneu era el Dr. Bartomeu Robert, una personalitat de primer ordre... Parlà sobre “Cèl·lula social” (en el marc del moviment regeneracionista espanyol, després de la pèrdua de les

darreres colònies) i va dir coses prou interessants i algunes encara vigents:

“...A Catalunya, la regió d’Espanya més relacionada amb Europa...”

“Espanya s’ha mostrat refractària a l’esperit europeu”

“Hi ha falta d’educació política”

“Catalunya està cridada a donar exemple amb una intel·ligència i treball. Barcelona, especialment, per la seva cultura i laboriositat”

“El nostre Ateneu també ha de contribuir en benefici de la intel·lectualitat del país”.

El 1906 –12 d’octubre–, el president era el polític i jurista Ildefons Suñol. És l’any de canvi de local, el primer de l’Ateneu al carrer Canuda. A l’acte d’inauguració de la nova seu, el president Suñol “pronuncià unes breus paraules en català a fi de que la nostra llengua fos la primera que sonés a la nostra casa en un acte públic”.

Com a anècdota. La *Memòria* d’aquell any explica el que hi poden trobar els socis:

“En els baixos, a més de la garita de l’ascensor, quedà instal·lada la sala d’esgrima i dependències de gimnàstica, amb cambra de dutxes. A l’entresol, la sala de periòdics i revistes, salons de cafè i restaurant, perruqueria. El primer pis queda per a la biblioteca i saló d’actes públics. El segon pis es divideix entre una gran sala de biblioteca i les sales de joc i billar, amb sala de projecció”.

Josep Maria Roca, aquell metge que parlà sobre la lepra el 1908, ho va fer un any després –3 de desembre de 1909– sobre “L’ètica en el lèxic catalanesc” i deia –per a tranquil·litzar a algun dels actuals oients– que “el català que es parla avui és abominable”. Acabà el discurs dient: “dignificant la llengua, enaltirem Catalunya!”

El 1912 –23 de febrer– Lluís Domènech i Montaner va demanar una cosa a la qual els catalans no hem fet mai cas: “La unitat d’acció de Catalunya ha d’ésser un fet”.

I feia una afirmació que segurament signaria el president Bohigas, cent anys més tard: “necessitem Barcelona al capdavant de Catalunya, amb més d’un milió d’habitants, que sia ella la ciutat que més pesi dins l’estat i en tot el Mediterrani. Són ara les grans ciutats les que imprimeixen la marxa i dirigeixen el món”.

La sessió inaugural del 1924-25 anà a càrrec de Pompeu Fabra. Recordà dues conferències anteriors seves, donades a l’Ateneu:

1. sobre la depuració del català
2. resposta a Menéndez Pidal que “aconsella als catalans d’adoptar decididament l’espanyol com a llengua de cultura, en lloc d’esforçar-se a redreçar un idioma decaigut i profundament castellanitzat...” Pompeu Fabra demana que “Continuem treballant en l’obra de la nostra llengua, els uns encercant nous perfeccionaments, els altres apreuant-los i difonent-los”.

Per al president Ferran de Sagarra (1930-1931) l’Ateneu és “veritable fogar de patriotisme i de cultura”. I Lluís Nicolau

d'Olwer –3 de març de 1933– diu que “Catalunya, en reprendre la seva llibertat política [es refereix a la fi del directori de Primo de Rivera i la proclamació de la República] té la fortuna de poder ésser juntament liberal i tradicionalista, perquè la seva tradició veritable és la veritat”.

Amb el franquisme, no hi ha llibertat d'expressió i s'estronca la línia de catalanitat dels presidents, si més no oficialment. El 1951 el president informà que s'havien donat 15 conferències com a contribució de l'Ateneu al Congreso Eucarístico Internacional i manifesta que “el Ateneu aspira a ser el hogar sagrado de nuestra cultura local”, que era com la censura permetia parlar de Catalunya. Però mentre els discursos deixaven al marge el català com a llengua vehicular, com és diu ara, a l'Ateneu s'organitzaven cursos de llengua i lingüística catalanes en castellà. No tenien ni el sentit del ridícul.

Amb la democràcia, la catalanitat s'imposà clarament en els discursos inaugurals de l'Ateneu. Què es podia esperar de persones com Miquel Coll i Alentorn, Francesc Gomà, Jordi Maragall, Ramon Aramon i Serra, Salvador Millet i Bel, Jordi Soler i Tura, Pere Gimferrer o altres noms ja citats.

Ferran Mascarell ens parlava fa tres anys de la finesa política. Una finesa que requereix força. Una força que hem de trobar en el terreny de les idees: “El nou catalanisme [deia] sorgirà d'una profunda renovació cultural”.

Tornem a unir cultura i catalanitat. Més feina per a l'Ateneu Barcelonès

Ara és l'hora de **pensar en futur**. I ho faig perquè la cultura i la catalanitat són dues constants de l'Ateneu.

I ho faig amb dues preguntes:

Qui té cabuda a l'Ateneu?

Qui hi falta?

La cultura –els coneixements– són sobretot preguntes, ja que el que vol conèixer ho fa sempre amb un interrogant.

Qui té cabuda a l'Ateneu ?

El 1889 –5 de novembre– el president Ramon de Luanco, asturià i catedràtic de Química a la Universitat de Barcelona, parlà en el seu discurs inaugural de: “Los ateneos y su influencia en la cultura moderna”. Va fer dues afirmacions, que subscric, traduïdes:

“L'Ateneu és un camp neutral, on caben totes les opinions”

“Pertànyer a aquest Ateneu és posar-se en comunicació i tracte amb les persones de totes les classes socials que d'una manera o altra intervenen en la prosperitat de Barcelona”.

Torno a preguntar: qui té cabuda a l'Ateneu? I contesto pel meu compte:

Tothom, al marge de les limitacions físiques de l'actual edifici. Tothom, sempre que respecti la cultura democràtica de l'Ateneu i la seva natural catalanitat. No hi tenen cabuda, per tant, els no demòcrates, els violents, els xenòfobs, o els qui neguin els drets fonamentals de la llengua i de la cultura catalana. A l'Ateneu hi caben aquells que militen a partits polítics i els qui no hi militen. Això sí: els qui tenen carnet de partit, que el deixin a l'entrar i el recullin al sortir. I quan estiguin a dins, que expressin la seva opinió en plena llibertat. També m'agradaria que se n'autoexclouguessin els sectaris, o sigui els intransigents, els fanàtics d'un partit o d'una opinió. Ningú té el 100% de la veritat i tots tenim alguna cosa a aprendre dels altres. És tant important parlar com escoltar. D'aquí la importància del debat sobre qualsevol tema cultural. I la política està inclosa dintre d'una visió cultural.

L'Ateneu no és una entitat elitista, ni especialitzada. No tinc res contra elles, però l'Ateneu no ho és. Entenc l'existència d'un club o d'una associació de físics, de filòsofs, de grans empresaris o d'artistes de qualsevol mena. Però l'Ateneu no és res d'això. Per aquesta raó cap entitat li fa competència a Barcelona. Integra els residents del carrer Canuda i del barri, els estudiants, els qui tenen títol universitari i els qui no en tenen, els nascuts a l'Eixample, la resta de catalans i aquells que no ho són. No em facin dir allò d'homes i dones, diputats i diputades, perquè no em surt, però ho dono per entès.

Qui hi falta?

Em refereixo a col·lectius i no a persones individuals. Hem fet molt de camí des del dia en que la Junta va accedir a l'entrada de Leonor Serra com a sòcia amb plenitud de drets. Ja he fet referència a la primera vicepresidenta de la història. El gènere no és problema, em sembla, tot i que una cosa és la teoria i l'altra la pràctica. Volem més joventut, això sí. Ja es veu gent jove per l'Ateneu que no es limita a anar a estudiar a la Biblioteca. Volem socis joves actius i en tenim uns quants a la Junta Directiva, que donen exemple.

Hi ha dos col·lectius que, des del meu punt de vista, no estan prou ben representats a l'Ateneu.

El primer és el dels intel·lectuals catalans: artistes de tota mena i, per tant, escriptors, pensadors, professors. Potser aquesta afirmació pot sorprendre, ja que els socis de l'Ateneu acostumem a veure'ls sovint pronunciant una conferència, en una tertúlia o participant en un debat. No és incompatible amb el que he dit. Gosaria dir que la immensa majoria dels intel·lectuals catalans vénen a l'Ateneu algunes vegades l'any. Tots coneixen bé el local del carrer Canuda. Però molts d'ells no en són socis.

Aquests intel·lectuals estan acostumats al protagonisme que els dona el seu prestigi professional, i ho trobo molt bé. Però els demanaria que, sense prescindir d'aquell protagonisme merescut, s'associessin a l'Ateneu i participessin de les seves activitats en qualitat de socis, no de convidats a uns actes. Els nostres socis, per definició, no

són personatges passius, sinó actius, que intervenen, sempre que és possible, i que tenen veu.

Faig una crida als intel·lectuals catalans a que s'associïn a l'Ateneu. Com és natural, aquesta és una petició sense condicions de cap mena. Si no volen adquirir el caràcter d'associat, continuaran essent ben rebuts i sol·licitarem els seus serveis. Però si s'acostumen a venir en la seva qualitat de soci, s'adonaran de què poden continuar oferint els seus coneixements, però també en poden rebre dels altres. Per a un escriptor, l'Ateneu pot ser una font de projectes; per a un sociòleg o un filòsof un laboratori on posar a prova els seus criteris; per a un artista plàstic un lloc per a pensar; per a un economista, un centre d'informació històrica i de debat.

Un altre col·lectiu que hi està relativament poc representat és el dels empresaris. I també aquí comprovo que aquest dèficit apareix amb el franquisme. Abans, els empresaris formaven part de les Juntes i eren socis ordinaris de l'Ateneu. I em refereixo a petits, mitjans i grans empresaris catalans. El diàleg entre ells, els intel·lectuals i la resta de socis pot ser molt profitós. Què donaria per poder escoltar una conversa entre Àngel Guimerà i el meu admirat Manuel Girona!

Què ningú s'espanti davant d'aquesta petició meua de presència empresarial. Si vénen, no dominaran l'Ateneu. Els ho garanteixo. A més, he parlat de petits, mitjans i grans, o sigui d'aquells que tenen un gran poder i d'aquells que en tenen poc. Em refereixo al que jo en dic burgesia emprenedora, que ha estat fonamental per al desenvolupament de Catalunya. Si vinguessin, tots en sortiríem guanyant: els socis perquè rebrien lliçons de

pragmatisme i els empresaris perquè s'aproprien a la vida cultural, de la qual se n'han allunyat una mica. En els moments actuals, la catalanitat està més present en les classes populars –tal com explicava l'enyorat Pep Termes–, que en l'alta burgesia. Al mig, queda la petita i mitjana empresa en la qual hi ha de tot.

He tornat al tema de la catalanitat i vaig acabant. I fixin-se que parlo de catalanitat, que és la qualitat, el fet de ser català; el caràcter o esperit dels catalans. I no de catalanisme, que és una paraula amb connotació política. Jo en sóc de catalanista i tinc un profund sentiment nacional. El passat dia 11 de setembre, després d'assistir a la celebració oficial de la Diada al Parc de la Ciutadella, al matí, i després d'escoltar el concert al Palau de la Música, amb Nova Catalònia, a la tarda, em venien ganes de sortir a un balcó i proclamar no sé ben bé què. Però com a president de l'Ateneu, respecto totes les actituds polítiques –deixo el carnet a l'entrar, el recullo al sortir–, sempre que respectin la catalanitat de l'Ateneu.

Voldria posar de manifest que els catalans –els que viuen i treballen a Catalunya– no reeixiran en la seva vida, en la seva professió o en les seves activitats, si no assumeixen plenament la seva catalanitat. I aquesta comença per la llengua. El segon objectiu de l'Ateneu, segons els seus Estatuts és el desenvolupament cultural del país i de la llengua catalana. I els catalans no la valorem prou en les nostres relacions socials. Hi pot haver algú que s'ofengui si li parlem en una llengua que ell entén?

Vaig una mica més enllà i ho faig com a historiador. A la història de Catalunya dels darrers dos-cents anys no hi ha personalitat de la cultura, en general, que hagi sobresortit

sense haver assumit prèviament aquella catalanitat. Dit d'una altra manera: qui no se senti plenament català a casa nostra no se'n sortirà, per savi que sigui, perquè li faltará autenticitat:

Qui coneixeria Àngel Guimerà si hagués escrit *Tierra Baja*?

La llengua no és un obstacle perquè Jaume Cabré vengui 400.000 exemplars de *Les veus del Pamano* a Alemanya.

I la llengua va més enllà de l'escriptura:

Els japonesos estan meravellats amb Gaudí, que parlava amb la seva obra arquitectònica i era catalaníssim.

Pere Duran i Farel, el fundador de Gas Natural i al qual l'Ateneu va retre homenatge fa un any, era un català de pedra picada.

Tots els historiadors i economistes catalans d'un cert nivell dels últims cent anys han escrit en català i han acceptat el seu caràcter.

I no cal dir els polítics: els que no han acceptat aquest fet, han desaparegut del mapa i de les enciclopèdies.

L'excel·lència passa per la catalanitat. I al parlar d'excel·lència no em refereixo als superdotats, sinó a tots aquells que volen fer bé la seva feina, sigui quina sigui, sempre que es faci com a servei a la societat. Catalunya pot ser un país excel·lent sempre que els seus ciutadans reconeixin la seva identitat i es dediquin a utilitzar els dots naturals que puguin tenir.

Si el castellà s'imposa socialment a Catalunya, la catalanitat desapareixerà. És per això que quan els jutges i alguns polítics posen en dubte temes com el de la immersió lingüística, estan tocant allò que no sona a una persona que acostuma a ser ben parlada. Les meves excuses si algú se sent ofès, però jo també me n'he sentit.

Des d'un punt de vista material, l'Ateneu és el Jardí Romàntic, la Biblioteca, l'Escola d'Espectura i les diferents sales on se celebren tertúlies i tota mena de reunions. Però fonamentalment, l'Ateneu som els seus socis. Uns socis d'una entitat cultural, que vol tenir incidència a la ciutat i que comença a tenir-ne.

Personalment, voldria ser un bon ateneista: persona de diàleg, tolerant, amb voluntat d'escoltar i d'aprendre, de parlar.

I com a president, i aquesta vegada en nom de la Junta Directiva, amb ganes i voluntat d'abocar continguts a la nostra societat, que permetin elevar el nivell cultural de Barcelona i de Catalunya.

Moltes gràcies a tots.

Francesc Cabana

22 de setembre del 2011

Sala d'actes de l'Ateneu Barcelonès

